

Következtetések a szigetgazdaságok fenntarthatóságának vizsgálatából

Bevezetés

Gazdaságilag jól teljesítő kis szigetgazdaságokról leginkább az adóparadicsom-jelleg, az offshore cégek, az adóelkerülés, vagy éppen a zavaros és követhetetlen pénzügyi tranzakciók juthatnak eszünkbe. Érdekes kérdés lehet azonban, hogy egyértelműen negatívnak minősíthető gazdasági jelenségekről van-e szó, vagy csupán arról, hogy az említett szigetgazdaságok az adott gazdasági, társadalmi, politikai kereteket és e fennálló keretfeltételek esetleges kiskapuit kihasználva próbálják meg helyzetüket optimalizálni? Milyen stratégiák figyelhetők meg és különíthetők el a sikeres és kevésbé sikeres szigetek tekintetében? Létezik-e univerzális, mindenki számára követendő útja e szigetgazdaságok működésének, fenntarthatóságának? Lehet-e beszélni szigetgazdaságok esetében gazdasági, társadalmi és környezeti fenntarthatóságról? A következő rövid áttekintés, választ keresve a fenti kérdésekre, a doktori értekezésem témájául szolgáló szigetgazdaságokkal kapcsolatos kutatásaim eredményeit foglalja össze vázlatosan.

Előzmények, korábbi történeti korok tapasztalatai

Szigetgazdaságok fenntarthatóságával kapcsolatos szakirodalomban a tradicionális, „modernizáció előtti” periódust vizsgálva a kritikus trendek és negatív visszacsatolások hatására létrejöhetnek hosszabb távon is működő adaptációs minták, egyes esetekben passzív, más esetekben aktív kapcsolatrendszert kialakítva a szigeteket körbeölelő tenger „használatával” kapcsolatban, de amíg a szigetszerűségből fakadó földrajzi jellemzők az izoláció, a történelmi folyamatok viszont kapcsolatok irányába mutatnak.¹ Később azonban a tradicionális szigetgazdaságok esetében a nemzetközi kereskedelembe történő bekapcsolódás jelenik meg egyre hangsúlyosabban, ahol e kapcsolatokat olyan nemzetközi cserearányok határozzák meg, amelyre az esetek többségében komoly befolyással az egyes szigetek nem bírnak.² Ha viszont az új diverzifikációs lehetőségek dominánssá válásával az adott szigetgazdaságok tevékenysége túlságosan specializálttá válik, az erőforrások kimerülése komoly katasztrófát okozhat.

Több tanulmány mutat rá arra is, hogy az erőforrások kimerülése miatt lehetséges megoldásként a korábbi, többé-kevésbé önellátó rendszerhez való visszatérés is előfordul, de ugyanakkor az elemzések arra is rámutatnak, hogy a gazdaság teljesítménye a nemzetközi kereskedelembe történő bekapcsolódás előtti teljesítménynél

---

¹ Bertram, G. – Poirine, B. (2007), p. 325.

² Kakazu, H. (1994), p. 23.

---

kevesebbet produkál, elsősorban a korábbi tudás, képességek, termelési módszerek elvesztésének, illetve elhalványulásának köszönhetően.³

A történeti példákban kitűnik, hogy az „első lépés” csaknem minden sziget esetében a rendelkezésre álló erőforrások drasztikus csökkenése, illetve felélése volt, melyet vagy sikerült kezelni, és fenntartható gazdasági-társadalmi szituációt létrehozni, vagy nem voltak képesek menedzselni a felmerülő kritikus problémákat. Nincs tehát arról szó, hogy az adott közösségek életére leginkább befolyással bíró természeti tényezőkkel való hatékony gazdálkodás lett volna eleve a jellemző, a sikeres példák esetében is csupán „következmenyről”, a negatív visszacsatolások hatására bekövetkező válaszokról beszélhetünk. Alapvetően az erőforrások felélése után válik a kérdés izgalmassá, azonban a megoldások az esetek többségében nem az eredeti ökoszisztémák fenntartásáról szólnak, hanem olyan művi rendszerek hatékony menedzseléséről, amelyek a lehető legtöbb erőforrást produkálják a közösség számára.

Kedvező elmozdulási lehetőségként tehát egyrészt a zárt rendszerekben bekövetkező adaptációs változások, másrészt a kereskedelmi kapcsolatok adódnak, amellyel lehetőség nyílik külső erőforrások bevonására, de ez a lehetőség természetesen csak abban az esetben működik, ha az adott terület rendelkezik a külvilág számára „érdekes”, exportképes javakkal. A többé-kevésbé zárt, alapvetően az erős fenntarthatóság kihívásaival szembesülő társadalmak jelentős részét a modern kor egyre intenzívebben globalizálódó gazdasági, társadalmi folyamatai alapvetően eltűntették, ugyanakkor a (gyenge) fenntarthatóság dimenziói a mai szigetgazdaságok esetében is felmerülnek, elsősorban versenyképességi kérdésként, míg az erős fenntarthatóság megvalósításának igénye lokálisan és globálisan is jelentkezik.

Napjaink kihívásai és válaszkísérletei

Az egyes szigetgazdaságoknál a fenntarthatósággal kapcsolatos kihívások sokkal intenzívebben jelentkeznek a sajátos földrajzi, szigetszerű adottságoknak köszönhetően, a szigetek esetében számos kérdésben a különféle negatív visszacsatolási folyamatok miatt a fenntarthatósággal kapcsolatos problémák és válaszok sokkal erőteljesebben figyelhetők meg, mint egy kevésbé zárt gazdasági, társadalmi rendszerben.

Az időről időre felbukkanó alkalmazkodási kényszerhelyzetek sora, és e sajátos kényszerhelyzetekben történő problémakezelési próbálkozások nem tekinthetők sem meglepőnek, sem atipikusnak, sem különlegesnek, természetesen nem szigetszerű területeken is megfigyelhetők, a különbség csupán az egyes folyamatok intenzitásában tapasztalható, valamint a sziget-jellegű területeken a hosszabb távon eredményesnek, illetve kedvezőtlennek minősülő megoldási lehetőségek következményei is sokkal hatványozottabban jelentkeznek. A hangsúly alapvetően a korábban már említett negatív visszacsatolásokról van, nem arról van tehát szó, hogy a vizsgált szigetek e nyomás nélkül választanák az újabb és újabb diverzifikációs lehetőségeket, fejlődési pályákat, vagy éppen a társadalmi, környezeti kérdések fenntarthatóbb kezelését célzó lépéseket.

Természetesen a szigetszerű területek gazdasági, társadalmi és környezeti fenntarthatósága hasonlóan más gazdasági rendszerekhez, megfelelő erőforrás-gazdálkodással, külső erőforrások bevonásával, hatékony adaptációval és a versenyképességi tényezők fenntartásával hosszabb távon megvalósítható. A korábbi törté-

---

³ Kakazu, H. (1994), p. 39.

neti korok példáival szemben viszont a korábban hangsúlyosabb környezeti, földrajzi dimenziók mellett egyre erőteljesebben jelentkezik a gazdasági fenntarthatósággal kapcsolatos kihívások köre és a folyamatos versenyképesség biztosítása a globális keretek között. E folyamatok megvalósítása jelenlegi világunkban elképzelhetetlen a külvilággal történő intenzív kapcsolatrendszerek fenntartása nélkül, de ez nem tekinthető csupán a szigetgazdaságok sajátosságának és jellegzetességének. Nyugodtan állíthatjuk, hogy kevés olyan területe van a világnak, amely pusztán csak saját rendelkezésre álló humán és nem humán erőforrásaira támaszkodva próbálja gazdasági, társadalmi és ökológiai rendszereit működtetni és hosszabb távon fenntartani.

Fontos azonban leszögezni, hogy nem létezik univerzális modell a megfelelő, hosszú távú fenntarthatóságot biztosító stratégiára, nem csak a szigetgazdaságokat, hanem más gazdasági rendszereket tekintve sem. Az esetek többségében az adott térben és időben jól működő megoldások sem adaptálhatók minden szituációban, ugyanakkor viszont a sikeres példák egyes elemei felhasználhatók, melyek közül a fenntarthatóság gondolatrendszerének elsajátítását és az egyes gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatok szisztematikus, hosszabb távon történő nyomon követését szükséges kiemelni. A fenntarthatóság gondolatrendszerének elsajátítása leginkább arról kell(ene), hogy szóljon, hogy a gazdasági, társadalmi és ökológiai rendszerek közötti kapcsolatok működési szabályai, illetve az egyes tevékenységek okai és következményei minden érintettben, minden szinten tudatosuljanak, nyilvánvalóvá váljanak és befolyásolják az egyes döntéseket az adott területen. Az eredmény pedig természetesen az, hogy az érintettek jobban képesek alkalmazkodni a továbbiakban a komplex és gyorsan változó világhoz. A másik lényeges elem a gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatok szisztematikus, átgondolt és rendszeres nyomon követése annak érdekében, hogy rendelkezésre álljanak a megfelelő adatok a helyesnek tartott következtetések levonásához és a szükséges beavatkozásokhoz. Természetesen a szigetgazdaságok esetében más, nem sziget-jellegű területekhez hasonlóan semmi garancia nincs arra, hogy ezek a beavatkozások hosszú távon eredményesek lesznek, de megfelelő információkra épülő átgondolt stratégiai tervezéssel erre nagyobb az esély.

A világ sikeresen teljesítő szigetgazdaságainak nagy része a PROFIT-modellbe illeszthető be, bizonyos SITE-elemekkel⁴, ahol a szigetek nem passzív részesei, hanem aktív szereplői a gazdasági, politikai folyamatok menedzselésének. Míg a SITE-modell a 19. század második felétől válik hangsúlyossá, addig a PROFIT-modell egyes elemei, mint pl. a sajátos, időről időre átértékelődő gazdasági specializáció, a tengerentúli területekkel való különleges kapcsolatrendszer, vagy az aktív részvétel az egyes folyamatok kontrolljában és menedzselésében már a korábbi periódusokban is megfigyelhetők, és nem csupán a modern kor jellegzetességeinek minősíthetők. Az egyes szigetek jelenlegi sikeressége és versenyképessége a szigetek és szárazföldi területek sok esetben több évszázada fennálló sajátos viszonyrendszerére vezethető vissza (Csatorna-szigetek, Åland, stb.), ahol mindkét fél profitál a különleges státuszszabályok által fenntartott szituációból.

A speciális földrajzi elhelyezkedés, a korábbi történelmi előzmények, és a sajátos, több esetben a különleges, nem tipikus gazdasági-társadalmi kapcsolatrendszerek és nem utolsósorban a történelmi véletlenek is jelentős mértékben meghatároz-

---

⁴ Zádori, p. 67-78.

zák a jelenlegi szituációt, ugyanakkor az is megmutatkozik, hogy nem teljesen lehetetlen e viszonyrendszerek, adott esetben kedvezőtlen adottságok megváltoztatása (például a Man-sziget pénzügyi központtá válásának folyamata).

A szigetgazdaságok vizsgálatából az is kiderül, hogy az autonómia különböző fokain elhelyezkedő föderalisztikus szigetgazdaságok rendszerint jobban teljesítenek, mint a teljesen független társaik, ugyanakkor a teljesen alárendelt függő szerep és önállóság szinte teljes hiánya sem eredményez kedvező gazdasági teljesítményeket. További lényeges megállapítás, hogy abban az esetben, ha egy terület nem rendelkezik az adott gazdasági szituációban jól kiaknázható erőforrásokkal, ez még nem jelenti azt, hogy ne lehetne találni diverzifikációs lehetőségeket és új elmozdulási irányokat, arról nem is beszélve, hogy a kevésbé produktívnak tekinthető segélyekre és támogatásokra épülő ún. „rent-seeking” stratégiák is lehetnek célravezetőek, ha az ott élő népesség igényei többé-kevésbé kielégítést nyernek.

Pénzügyi központok, adóparadicsomok

A sikeres szigetgazdaságok egy része napjainkban pénzügyi központként, offshore központként tevékenykedik. E pénzügyi központok felútása az 1960-as évektől kezdődően indul meg, leegyszerűsítve a nemzetközi pénzügyi rendszerben bekövetkező változások hatására az onshore szabályozás elől „menekülő” onshore cégek offshore kötnék ki. Bár külső változásokra és az onshore szabályozásra a szigeteknek számottevő befolyása nincsen, számtalan olyan versenyképességi tényezővel rendelkezhetnek, amelyek a pénzügyi terület irányába történő elmozdulást nagymértékben elősegíthetik, és természetesen a külső szereplők számára is felértékelődhetnek a speciális státuszú szigetek, ahol bizonyos szabályokon kívüli, vagy a fennálló keretfeltételek kikapuit kihasználó tevékenységekre nyílik lehetőség.

E „fénykor” azonban már egyre inkább a múlté, a jelen lényeges kérdése az új diverzifikációs lehetőségek (pl. web-alapú gazdaság) felé történő elmozdulás mellett az, hogy hogyan lehet úgy a jelenlegi kedvező helyzetet eredményező tényezőket fenntartani, hogy közben a külső testületek, szereplők elvárásainak, előírásainak is többé-kevésbé megfeleljenek. A pénzügyi központként funkcionáló szigetek számára mindenképpen komoly kihívásként jelentkezik a jelenlegi (nagy?) világgazdasági válság, melynek eredményeképpen a korábban sok esetben csak minimális kontrollal működő globális pénzügyi folyamatok szabályozása, korlátozása történhet meg az egyes folyamatok jobb átláthatóságának, nyomonkövethetőségének és az egyes érintettek elszámoltathatóságának érdekében.

E szigetek jelenleg kedvezőnek minősíthető pozíciójának további, hosszabb távon történő fenntartásához tehát mindenképpen szükséges a gazdasági fenntarthatósággal kapcsolatos kérdések további hatékony menedzselése, ahol nem lehet ölbetett kézzel élvezni a jelenlegi pozíciót, hosszabb távon a gazdasági feltételrendszerek viszonylag gyakran változnak, ahol a változásokra való felkészülésnek és a gazdaság új diverzifikációs lehetőségek felé történő elmozdításának rendkívül fontos szerepe volt a korábbi történeti korokban is, és minden bizonnyal a jövőben sem lesz másként. Az új diverzifikációs elmozdulás jelei egyes helyeken már most is jól látszanak: több sziget is megindult az „e-paradicsomi” állapotok felé, és az elkövetkező években is minden bizonnyal fokozott hangsúllyal fog jelentkezni a web-alapú gazdaság további térnyerése az egyes szigetgazdaságok esetében.

E-paradicsom?

A 3 klasszikus szigetmodell-típust (MIRAB, PROFIT, és SITE modellek)⁵ tovább finomítva, a szigetgazdaságokkal foglalkozó közgazdászok további kategóriákkal szolgálnak – ebből a sorból érdemes kiemelni Geoff Bertram és Bernard Poirine⁶ sziget-kategóriáit, melyek a korábban konstruált csoportokat tovább finomítva a „fejlődés” lehetséges fázisait körvonalazzák. A szerzőpáros 68 szigetgazdaság fizetési mérleg adatait elemezve tesz kísérletet egy egyszerűsített jóléti index szerkesztésére, melyet a HDI index logikájának alapján az egy főre jutó GDP adatok és a születéskor várható átlagos élettartam mutatója segítségével konstruáltak. Napjaink diverzifikációs lehetőségeit kutatva az egyes mutatók esetében érdemes lehet az internet-használattal kapcsolatos adatokat is figyelembe venni. Az internet használata nyilvánvalóan összefügg az egyes gazdaságokban tapasztalható jólét szintjével és a kommunikációs rendszerek fejlettségi szintjével, ugyanakkor a felhasználói szint eleve feltételez bizonyos szintű olvasási, írási képességeket („elektronikus írástudás”), valamint iskolázottságot is. Az internet használatában rejlő hatalmas lehetőségek már jelenleg is fontos elemként figyelhetők meg egyes szigeteken, ahol nem csak arról van szó, hogy az odalátogató turisták nyaralás közben is meg tudják nézni a levelezésüket, hanem az internet az elektronikus kereskedelembe történő bekapcsolódástól kezdve a domainnevek regisztrációjáig számtalan gazdaságilag is komoly jelentőségű tevékenységet generálhat. Az Internet World Stats – Usage and Population Statistics⁷ adatai segítségével kibővített adatbázis alapján több dimenzióban érdemes további vizsgálatokat folytatni:

- Egyrészt az egyszerűsített jóléti index alapján tükröződő „sziget-sorrendet” érdemes összehasonlítani az internet-felhasználók népességen belüli aránya által generált új sorrenddel, megvizsgálva az esetleges hasonlóságokat és eltéréseket;
- Másrészt érdemes megvizsgálni azokat a szigeteket, ahol az elmúlt években (2000 és 2007 közötti időszak) a felhasználók száma dinamikusan változott, egyfajta új stratégiai orientációt feltételezve.
- Végül kísérletet lehet tenni egy új jóléti index létrehozására, az egyszerűsített jóléti index internetes adatokkal történő kibővítésére is.

A helyezési sorrendek összevetéséből kitűnik, hogy a vizsgált szigetek esetében csaknem minden esetben hasonló sorrend figyelhető meg, ugyanakkor elgondolkodtató néhány olyan szigetgazdaság eredménye, ahol az egyszerűsített jóléti indexet tekintve a kedvezőtlen helyezés az internetes adatok alapján már sokkal jobb képet mutat. Mindkét esetben viszonylag jól szerepel például a Bermuda-szigetek, Izland, Falkland, Új-Zéland, a Feröer-szigetek, és Szingapúr; Grönland és Barbados esetén például meglepően jobb az eredmények, és van néhány olyan sziget is, ahol a korábbi helyezés nem tekinthető túlságosan kedvezőnek, a népesség internet-ellátottsága viszont kifejezetten magas (például Dominika, Jamaica, Antigua és Barbuda stb.), valamint néhány esetben viszont az új pozíció tekinthető kedvezőtelenebbnek (Amerikai Virgin-szigetek, Martinique stb.). Az internet felhasználók né-

---

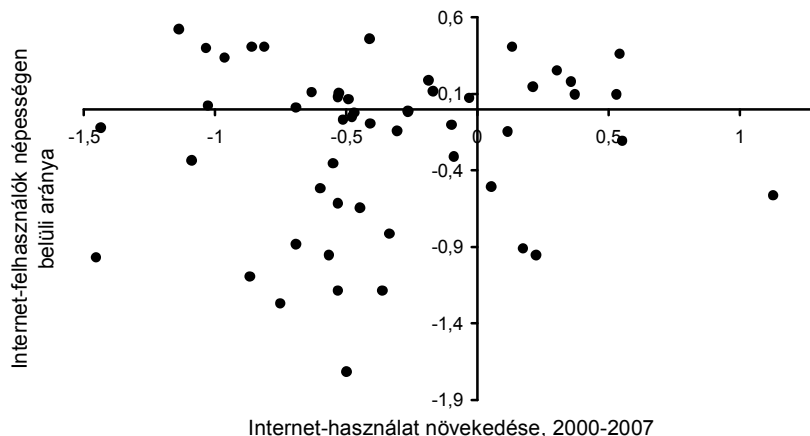
⁵ Zádori, p. 67-78.

⁶ A World of Islands.

⁷ <http://www.internetworldstats.com/index.html>

pességen belüli aránya pedig néhány esetben egészen nagyoknak tekinthető, Új-Zéland esetében megközelíti a 75%-ot, Izland esetében pedig meghaladja a 85%-ot.

Az adatokat tovább elemezve érdemes még megnézni a vizsgált szigetgazdaságokban az internet-használat 2000 és 2007 közötti százalékos növekedése és az internet-felhasználók össznépségséghez viszonyított százalékos aránya közötti kapcsolatot, amely az egyes értékeknek a vizsgálatba bevont minták átlagától való eltéréseit figyelembe véve, a következőképpen néz ki:

Forrás: Internet World Stats – Usage and Population Statistics alapján saját szerkesztés

Az internet-használat növekedési ütemét (alacsony/magas) és az internet-felhasználók népességen belüli arányát (alacsony/magas) vizsgálva az eredmények alapján 4 csoport különíthető el, melyeket az egyes csoportokat követő táblázat mutat be szemléletesen:

- 1.) **„E-paradicsom”**: ebben a csoportban azok a szigetgazdaságok találhatóak, ahol az internet-használat növekedési üteme alacsony, a felhasználók népességen belüli magas arányával párosulva (Izland, a Bermuda-szigetek, Guernsey, Szingapúr, Grönland, Új-Zéland, Amerikai Virgin-szigetek, Reunion, Bahama-szigetek, Aruba, Antigua és Barbuda, Új-Kaledónia, Málta, Ciprus). E csoportban azok a szigetek találhatóak, amelyek pénzügyi központként, adó-, és/vagy turisztaparadicsomként eleve kedvező helyzetben vannak, és az „átállás” már megtörtént.
- 2.) **„St@r”**: a második csoportban a növekedési ütem az átlaghoz képest nagyobb, egyes esetekben robbanásszerű, amely a felhasználók növekvő arányával párosul (St Lucia, Feröer-szigetek, Dominika, Guam, Jamaica, Martinique, Barbados), az internettel kapcsolatos gazdasági tevékenységek szélesebb köre figyelhető meg.
- 3.) **„?”**: a harmadik kategóriában az átlagnál nagyobb növekedési ütem, ugyanakkor a népesség töredéke használja még a világhálót (Guadeloupe, Dominikai Köztársaság, Haiti, Fiji, Samoa, Comoros).
- 4.) **„Lyukas háló”**: ebben a csoportban (Madagaszkár, Salamon-szigetek, Kuba, Srí Lanka, Kiribati, Vanuatu, Tonga, Marshall-szigetek, Zöldfoki-szigetek, St Vincent és Grenadines, Sao Tome és Principe, Mikronézia, Trinidad és Tobago, Anguilla, Seychelles-szigetek, Bahrain, Grenada, Puerto Rico, Francia Polinézia,

St Kitts és Nevis, Mauritius, Pápua Új-Guinea, Kajmán-szigetek, Maldív-szigetek) a növekedési ütem és a felhasználók aránya is alacsony.

Az Internet-használat növekedési üteme és az Internet-felhasználók népességen belüli aránya alapján elkülöníthető csoportok

	Alacsony növekedési ütem	Magas növekedési ütem
Magas internet-ellátottság	E-paradicsom	St@r
Alacsony internet-ellátottság	Lyukas háló	?

Internet World Stats – Usage and Population Statistics alapján saját szerkesztés

A fenti kategóriák jól mutatják, hogy egyes szigeteknél az új területre történő átállítás és az internet térhódítása viszonylag gyorsan megtörtént, bizonyos esetekben új diverzifikációs lökést adva a gazdaságnak, más területeken azonban az „elektronikus felzárkózás” még várat magára.

Végül az internet-felhasználók arányával érdemes lehet kibővíteni az egyszerűsített jóléti indexet, a korábbi index esetében is alkalmazott UNDP Human Development Index számítási módját⁸ alkalmazva az új, komplex index esetében is. A HDI „megszokott” kategóriái közül a GDP, és a születéskor várható átlagos várható élettartam indexe az új indexben is szerepel, az oktatási index helyett viszont az internet-felhasználók népességen belüli aránya kerül be harmadik komponensként. Az új index és a korábbi index alapján körvonalazott stratégiai csoportok összevetéséből kitűnik, hogy a régi és az új index kedvező „helyezései” csaknem minden esetben hasonló sorrendet tükröznek.

Ökológiai fenntarthatóság?

Szigetgazdaságok fenntarthatósági kérdéseit vizsgálva megállapítható, hogy napjainkban a kis szigetek esetében a fenntarthatóság ökológiai dimenziója alapvetően háttérbe szorul. Így tehát, amikor fenntarthatóságról beszélünk, elsősorban a gazdasági (és egy-egy esetben társadalmi) fenntarthatóságra kell gondolnunk, a környezeti dimenzió, bár nyilvánvalóan fontos lehet, csupán az esetleges erőteljes negatív visszacsatolások hatására kerül elő, illetve abban az esetben, ha van elég plusz erőforrás ezzel a kérdéskörrel foglalkozni. A gazdasági fenntarthatósággal kapcsolatos folyamatok azonban sokkal inkább a rugalmasságról, a hatékony adaptációról, és a piaci rések megtalálásáról szólnak. Az esetek többségében az eredeti ökoszisztémák már eltűntek, vagy nagymértékben átalakításra kerültek, és különösen a kisebb szigetek esetében a növekvő népesség áldozatává váltak. Természetesen, különösen a kedvező gazdasági helyzetben lévő szigetek esetében kiemelt fontossággal bírhat a (megmaradt) szárazföldi és tengeri ökoszisztémák védelme is. Előfordulhat továbbá, hogy a környezetvédelemmel kapcsolatban egészen érdekes tevékenységek figyelhetők meg kis szigeteken: ilyen például Jersey szigetén 1959 óta működő Durrell Wildlife Conservation Trust is. Bármennyire is indokoltnak tűnhet tehát a Briguglio-i értelemben vett sérülékenység miatt az erős fenntarthatóság⁹ a szigetek esetében, a jelen gazdasági, társadalmi keretfeltételek mellett nem tűnik igazán járható útnak,

⁸ UNDP Human Development Report 2005 http://hdr.undp.org/en/media/HDR05_complete.pdf, p. 341., az oktatási index helyett az internet-felhasználók népességen belüli arányát alkalmazva

⁹ Briguglio, L. (2004)

hogy az egyes szigetek egy korábbi, többé-kevésbé önellátó és csupán a helyi erőforrásokra épülő gazdasági, társadalmi rendszert hozzanak létre.

Néhány sikeres sziget-példa esetében lokális gazdasági, társadalmi és ökológiai fenntarthatóság megvalósítására tett, elsősorban a helyi közösségek hosszabb távú érdekeit szem előtt tartó kísérleteivel párhuzamosan a globális problémákkal kapcsolatos „érzékenységre” való törekvés is megjelenik, egyrészt azért, mert egyes külső, elsősorban környezeti folyamatokra e gazdaságoknak számottevő hatása vagy befolyása nincsen, másrészt a „szalonképességhez” a különféle témaköröket érintő nemzetközi szerződések, megállapodások, ajánlások betartása is hozzátartozik. Az előbbi külső, hatásait tekintve bizonytalan változások (klímaváltozás, tengerszint-emelkedés) esetében jelenleg leginkább az egyes folyamatok nyomon követése, monitoringja, valamint a felkészülés bizonyos elemei figyelhetők meg, a nemzetközi egyezmények betartására irányuló törekvésekig, a szennyezőanyag-kibocsátás határértékeiktől kezdve az ENSZ által ajánlott, a fejlődő világba irányuló segélyekig.

Lehetséges adaptációk, további kutatási területek

A szigetgazdaságokkal kapcsolatos modellek, elvi megfontolások és egyes esetekben a legjobb gyakorlatok más területek számára is példaértékűek lehetnek, különösen kisebb, szigetszerű területek gazdasági, társadalmi és ökológiai fenntarthatóságánál lehet leginkább ezeket az eredményeket figyelembe venni. Mindezek alapján ilyen kutatási lehetőségként merülhet fel például az európai miniállamok, sajátos politikai földrajzi reliktumok: Andorra, Liechtenstein, Luxemburg, Monaco, San Marino, vagy éppen a Vatikán vizsgálata is.

Természetesen ezekben az esetekben e területek „szigetszerűségéből” alapvetően kimarad a tenger (kivéve Monaco esetét, de ebben az esetben sem „tökéletes”, tenger által minden oldalról körülvevett szigetszerű területről van szó), ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a „vízi dimenzió” elhalványulása és a földrajzi fekvésből származó hátrányok jelentős módosulása következik be az elérhetőség, megközelíthetőség ugrásszerű javulásával a ténylegesen is „szigetszerű” szigetek esetében is. Sziget-modellek és eredmények alapján olyan speciális „anomáliák” mint pl. a Sealandi Hercegséghez hasonló formációk vizsgálatára is lehetőség nyílhat. Maga a hercegség egy, a II. világháborúból származó, az akkori nemzetközi vizeken épült, két vasbeton lábra épített platform, a két lábban elhelyezett különféle rendeltetésű szobákkal, a Temze torkolatától északra, a tengerparttól 10 kilométerre. A hercegséget a mesterséges szigeten a Bates család 1967-ben kiáltotta ki, és némi pereskedés után csak Anglia ismerte el független államként. Gazdaságát tekintve nem meglepő, hogy a herceg családi cége a web-alapú gazdaság felé nyitott és elsősorban szerverek üzemeltetéséből tesz szert bevételekre, amelyekre a sziget rozsdásodásának lassítása miatt különösen nagy a jelentősége... Az ilyen típusú anomáliákon túl természetesen további lehetőségek nyílnak „szalonképesebb”, speciális területek, vámszabad területek, szabadkikötők, kereskedelmi zónák különleges helyzetének vizsgálatára is.

További „kontinentális” vizsgálatra adhatnak lehetőséget (természetesen ebben az esetben is a tenger mellőzésével) olyan speciális szárazföldi viszonyrendszerek, mint például egy adott település és a településhez csatolt településrészek sajátos viszonyrendszere, vagy éppen részönkormányzatok, településrészi önkormányzatok tevékenységének vizsgálata. Ezekben a sajátos szituációkban tehát magyarországi példák vizsgálatára is nyílhat lehetőség, ahol adott esetben az egyes települések, településrészek sajátos fekvésüknek, földrajzi helyzetüknek és az adott korban és

gazdasági, társadalmi szituációban mutatkozó versenyképességi tényezőinek köszönhetően profitálhatnak az „anyatelepülés”, a „nagy testvér” közelségéből. Ezekben az esetekben a politikai-gazdasági függésnek szintén több fokozata különíthető el az intenzív függéstől a szinte teljes önállóságig, és érdekes kérdésként merülhet fel, hogy e településeknek, településrészeknek sikerül-e megtalálni azokat a pontokat, piaci réseket, melynek segítségével hosszabb távon sikeresek lehetnek.

Irodalom

- Bertram, G. – Poirine, B. (2007): Island Political Economy. In: World of Islands. An Island Studies Reader edited by Godfrey Baldacchino, Institute of Island Studies, University of Prince Edward Island, Canada (2007) pp. 325-377.
- Briguglio, L. (2004): Economic Vulnerability and resilience: concepts and measurements. Paper presented at the International Workshop on “Vulnerability and Resilience of Small States” organised by the Commonwealth Secretariat and the University of Malta, University Gozo Centre, Malta, 1-3 March 2004
- Kakazu, H. (1994): Sustainable Development of Small Island Economies. Boulder (USA), Westview Press
- A World of Islands. An Island Studies Reader. Ed.: Godfrey Baldacchino. Prince Edward Island, University of Prince Edward Island, 2007
- Zádori I. (2007): Szigetgazdaságok, sziget-modellek. In: Tudásmenedzsment, 8. évf., 2. szám, pp. 67-78.
- Internet World Stats – Usage and Population Statistics
<http://www.internetworldstats.com/index.html>, 2008. 08. 10.
- UNDP Human Development Report 2005 http://hdr.undp.org/en/media/HDR05_complete.pdf